

ОБДАРОВАНА ДИТИНА У ЧАСОПРОСТОРОВИХ ВИМІРАХ УЯВИ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ
“ТОДІ Я БУВ ПРОСТО УЛЬФ” У. СТАРКА)

No. 2 (37), pp. 274-291. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v37i2> [in Ukrainian].

11. Yurchak, Yu. (2025). Pedagogichni umovy pidhotovky maibutnikh ofitseriv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu ahresora v umovakh informatsiinoi viiny [Pedagogical conditions for training future officers to counter the negative informational and psychological influence of the aggressor in the conditions of information war]. *Youth & market*. No. 1/233, pp. 168-173. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.322717> [in Ukrainian].

12. Yurchak, Yu. (2025). Eksperymentalne doslidzhennia pidhotovky maibutnikh ofitseriv prykordonykiv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu na osobovyi sklad [Experimental study of training future border guard officers to combat negative informational and psychological influence on personnel]. *Youth & market*. No. 2/234, pp. 118-125. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.324544> [in Ukrainian].

13. Yurchak, Yu. (2025). Deiaki metodychni porady shchodo formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonykiv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholo-

hichnoho vplyvu na osobovyi sklad [Some methodological advice on forming the readiness of future foreign officers to counsel the negative informational and psychological influence on the personnel]. *Youth & market*. No. 7-8 (239-240), pp. 159-164. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.340081> [in Ukrainian].

14. Yurchak, Yu. (2025). Vykorystannia modeli formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonykiv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnoho vplyvu na osobovyi sklad [Using a model for forming the readiness of future border guard officers to counter the negative information and psychological impact on personnel]. *Academic Studies quarterly scientific and pedagogical journal*, No.2, pp. 53-60. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.2.8> [in Ukrainian].

15. Yurchak, Yu. (2024). Specificity of informational and psychological countermeasure of propaganda for personal membership during the first world war. *Pedagogy and Education Management Review*, No. 3(17), pp. 28-34. DOI: <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2024-3> [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.10.2025

УДК 821.113.6'06.09:37.091.212.3

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.342832>

Лариса Куца, кандидат філологічних наук, доцент
кафедри філологічних дисциплін початкової і дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4877-9626>

ОБДАРОВАНА ДИТИНА У ЧАСОПРОСТОРОВИХ ВИМІРАХ УЯВИ (НА МАТЕРІАЛІ
ОПОВІДАННЯ “ТОДІ Я БУВ ПРОСТО УЛЬФ” У. СТАРКА)

У статті розглядається феномен уяви обдарованої дитини на матеріалі автобіографічного твору У. Старка. Звернуто увагу на два етапи творчого самовираження персонажа: прояви уяви у просторах дому (ігри) і школи (уроки малювання і написання творів). На основі аналізу найновіших педагогічних праць простежено мотивацію інтелектуальної поведінки Ульфи, яка у багатьох епізодах твору ілюструє його первинні практики оперування словом. З'ясовується чинники звернення автобіографічної свідомості автора до часу власного дитинства як специфічного світу, у якому живе його обдароване (творче) “Я”. Гармонійне балансування уяви-фантазування та слова, високий інтелект, активна допитливість, сформована у батьківському домі і в перші шкільні роки, оригінальна система дитячих цінностей сигналізують становлення великого таланту в майбутньому.

Ключові слова: дитинство; уява; фантазування; гра; обдарування; інтелект; батьківський дім; слово; вольовий імператив.

Літ. 11.

Larysa Kutsa, Ph.D. (Philology), Associate Professor of the
Philological Disciplines of Primary and Preschool Education Department,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4877-9626>

THE GIFTED CHILD IN THE SPATIOTEMPORAL DIMENSIONS OF IMAGINATION (BASED
ON THE SHORT STORY “THEN I WAS JUST ULF” BY ULF STARK)

The article examines the phenomenon of imagination in a gifted child based on U. Stark's autobiographical story. The focus is placed on two stages of the character's creative self-expression: manifestations of imagination within the spaces of home (games) and school (drawing and writing lessons). Based on the analysis of recent pedagogical studies, the author traces the motivation behind Ulf's intellectual behavior, which, in many episodes, illustrates his early practices of verbal creativity. The article explores the factors that motivate the author's autobiographical reflection on his own childhood as a specific world inhabited by his gifted (creative) “Self.” The harmonious balance between imagination, fantasy, and language; high intelligence; active curiosity formed in the parental home and early school years; and an original system of child values all signal the emergence of great talent in the future.

The article analyzes the dimensions of imagination and self-representation in the gifted Ulf. The flickering of imagination and its concentration across various spaces (from home to the universe), the lexemes “then” and “just Ulf” (age-related specification), and the symbolic timing of the episode on Ulf’s literary path all justify the use of spatiotemporal approaches to achieve the study’s purpose. The following chronotopes are traced: the cave, the parental home, the porch, the school, Stureby, the imaginary white world, and the universe. It is specified that the writer’s childhood autobiography does not go beyond the canonical definition of the genre: it is a creative retrospection of the real author, Ulf Stark, who tells about the formation of the gifted “Self” of Ulf (fantasizing, making willful and unexpected decisions, readiness to take risks). Ulf’s first manifestations of creativity serve as both the subject and the mode of narration in the analyzed story. His rather risky journeys mark defining milestones of childhood as a story of the initial stage of self-awareness.

The emphasis on aesthetic factors (love for poetry and music, drawing the blue cow, writing about an imaginary dog) predicts his future creativity. The astonishing productivity of Ulf’s imagination is embodied in metaphors of the sandbox, the pencil case, and olfactory and color impressions. The article highlights the high emotional tension that ensures the dominance of Ulf’s imagination. Through the analysis of the story, the author identifies the character’s willful efforts to achieve his goals and his inner imperative to surpass everyone else.

Keywords: childhood; imagination; fantasizing; play; giftedness; intellect; parental home; word; willpower imperative.

Постановка проблеми. У процесі розгляду письменницького автобіографічного твору про дитинство не можна оминати специфіки уяви/фантазування дитячої індивідуальності. Феномен дитинства вчені часто розглядають як такий, що має статус цілісної системи цінностей. Часто саме дитинство і формує письменника як творчу індивідуальність. Звернення до нього в його особливому часі і просторі – уяви – є зверненням до початкового етапу письменницького буття. Воно здебільшого є сферою цілого кола проблем, які мають універсальний характер. Тому одразу наголосимо про міждисциплінарність аналізу твору для / про дітей як про “педагогічну новачку” [3, 113], тобто як про взаємодію щонайменше двох соціально-гуманітарних наук. Особливо актуальною є думка вчених-міждисциплінарників про те, що сьогодні слід говорити не лише про дослідницький синтез двох чи більше соціально-гуманітарних наук, а про “синтез науки і життєвого світу” [3, 114]. Під таким кутом зору оповідання У.Старка “Тоді я був просто Ульф” є досить цікавим для аналітичного розгляду.

Автобіографічне натхнення письменника Ульфа Старка як наскрізна стильова риса його численних творів про дитинство не може не привертати дослідницької уваги до зовнішніх чинників цього натхнення. Йдеться про не тільки контекст так званого “мемуарного буму” періоду зламу ХХ–ХХІ ст. (оповідання “Тоді я був просто Ульф” написано у 2001 р.). Важливо, що саме тоді особливо актуалізувалася проблема збереження пам’яті дитинства. Аналітичний розгляд автобіографічного твору спонукає мати на увазі особливий у художніх творах тип сприймання часу дитинства. У цьому часі і просторі автор відшукує творчі імпульси. Він знаходить у ньому визначальні для себе події (назвемо їх сигналами майбутньої літературної творчості). В такому сенсі авторську художню свідомість можна вважати біографічною. Біографічна письменницька свідомість звертається до періоду дитячих років як до особливого світу, у якому народилися його

уява/фантазія, у якому постало його обдароване дитяче “Я”. Власне тоді і сформувалася ідеальна основа для художнього представлення обдарованої (творчої) дитини як реального письменника у майбутньому.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Феномен обдарованості багатогранний. Вчені-педагоги зосереджують увагу нсамперед на таких її взаємопов’язаних параметрах, як випереджувальний розвиток пізнання, психологічна специфіка, “таргантоанська” готовність до інтелектуальних рішень, жива уява, здатність до фантазування, абстрактне мислення, посилення уваги, спрямованої на інтригуючі дітей об’єкти. Сьогодні чи не найчастіше пишуть про дитину-інтелектуала, маючи на увазі насамперед ті прояви її індивідуальності, які спрямовані на пізнання. Не можна не погодитися із Волощуком І. та Шуленком О., авторами статті із досить промовистим заголовком (“Інтелект: поки що припущень більше, ніж конкретних відповідей”), які зауважують факт, що у сучасному міждисциплінарному дискурсі із посиленням зверненням до інтелекту увага націлюються насамперед на пізнавальну його складову, “залишаючи поза увагою *творчу компоненту*” [1, 31]. Молнар Т. підкреслює, що обдаровані діти “завжди захоплені чимось”, їх вирізняє “виразність уяви” [5, 67]. Сучасні дослідники освітніх технологій Янкович О. та Кузьма І. наголошують, що обдарована (творча) дитина здатна до “перетворення речей, явищ, процесів”. І далі: обдарована (у майбутньому “*творча*”) – це та дитина, інтелект якої “здатний до продукування нестандартних ідей...”, яка “володіє *додатковим потенціалом* для підсилення креативності” [11, 103]. Демчук В. підсумовує стосовно обдарованості: дитяча творчість сприяє формуванню “специфічного типу мислення, у якому образно-емоційні компоненти перебувають у тісній взаємодії з когнітивними” [2, 166]. Проблема автобіографізму (аналізоване оповідання є автобіографічним) спонукає звернутися до наукових міркувань про те, що письменники, коли зосереджуються на проблемах зга-

дування дитячих років, то цікавить їх не просто “накопичувач” фактів, а “пристрасний скарб” (А. Ассман). У ньому вони вбачають основу мистецтва. Важливими є судження вчених про те, що пам’ять дитинства має свої доленосні події – точки фіксації. Ці доленосні події оживають за посередництвом культурних форм. В оповіданні У. Старка, наприклад, культурні форми здебільшого духовного та літературного змісту: Біблія, книжка “Вірші й думки”, збірка Г. Лорки “Поет у Нью-Йорку”. Тому зрозуміло, що уява Ульфа, його бурхливі емоції увиразнюються засадами феноменологічного підходу, що якраз і поглиблює аналітичний розгляд “багатства уявного буття” (Г. Башляр). Доречними у процесі аналізу просторових вимірів уяви Ульфа є наукові спостереження З. Фрейда. Розглядаючи єдність ігор Ульфа й активізованою цими іграми уяви, опираємося на його спостереження: дитина, яка грається, поводиться як митець. Речі, якими грається, вона укладає за допомогою емоцій у новий і приємний для неї порядок. У процесі ігор дитина орієнтується на реальну дійсність і допасовує до неї об’єкти своєї уяви. Коли з віком уже перестає гратися, то відмовляється від використання реальних об’єктів і починає фантазувати: “будує собі повітряні замки, створює те, що називають “снами-серед-білого-дня-мрії” [10, 110]. Ілюстрацією висловленого є унікальна уява Ульфа про собаку, якого він ніколи не мав, але до образу собаки як реального звертається у творі декілька разів. Подібно зреалізовується *новаторське начало* у творах: істинна творчість там, де митець, за Л. Виготським, “уявляє, комбінує, змінює і творить щось *нове...*”. Нове – це мрія малого Ульфа.

Мета статті – розглянути процес формування обдарованості автобіографічного персонажа як систему формування системи цінностей; детальніше проаналізувати сферу його інтересів як творчої дитини; простежити інтелектуальний потенціал персонажа у соціальній парадигмі інтелектуалізм/антиінтелектуалізм та узагальнити специфіку становлення його творчої “Я”-концепції.

Виклад основного матеріалу. Уже в заголовку оповідання “Тоді я був просто Ульф” автор настрює читача на сплановану психологічну хвилю очікування, “дає емоційний та інтелектуальний старт” [4, 164]. Початки досвіду реалізації власної уяви-фантазування Ульфа – у батьківському домі, на ялині навпроти старечого притулку. Місце на верхівці ялини належало братові, а Ульф сидав на п’ять гілок нижче. В перших епізодах оповідання письменницька увага зосереджена на просторі печери – невеликому приміщенні під сходами у будинку. Там батько-дантист тримав пісок, щоб взимі посипати доріжки від хвіртки до дверей. Вже на початку твору закладена наскрізна сюжетна лінія пригодницького жанру. Насиченість літера-

турними алюзіями тут очевидна: малий Ульф знає пригодницькі сюжети, деякі уривки з Біблії, навіть тексти у стилі романтизму. Він планує перетворитися на скелет в особливий час, у “хмарну ніч, коли на небі світитиме блідий місяць” [8, 11]. Уже сам намір увійти в печеру викликав у нього пристрасні думки, бо він мав *таємницю*. І Ульф, і читач знають, що брат і друзі обманули його, переконуючи, що в печері лежить золото. Таким способом вони хотіли позбутися його. Ульф не повірив, але у печеру пішов. Його уява могла бути найповніше розкритою саме у печері. Тут можна було відкрити ландшафт свого внутрішнього життя, насамперед власної дитячої уяви. Тому найбільш інтригуючим є момент, коли Ульф зайшов усередину і зачинив за собою двері. Отже, Ульф із радістю пішов у печеру, тому що там, у просторі самотності, міг дати повне життя своїй таємниці.

Фантазування Ульфа, ображеного на брата, у печері запрацювала в одному напрямі – щоб брат “запахенькав від горя”, коли Ульф помре. У цьому епізоді яскраве фантазування хлопчика увиразнюється як прояв обдарованості. Досить ранне прочитування творів багатовікового літературного спадку підживило його фантазування. Адже Ульф розкинув у печері руки на холодному піску не просто так собі. Він розкинув руки страждаючи, “точнісінько як Ісус Христос”. Ульф намірився, коли стане скелетом, не тільки лякати брата своєю усмішкою, а “якось моторошно усміхатися” йому. Отже, він лежатиме в печері до того часу, коли збентежений брат його віднаїде. Це буде тоді, коли “з дерев на землю упаде сухе чорне листя...” [8, 11]. Отже, таємниця розкривається за допомогою не випадкових елементів дитячого мислення, а за допомогою художньо впорядкованої системи кількох уявних мінісюжетів. Для Ульфа періоду “тоді” ці мінісюжети виявились настільки важливими, що через чотири десятиліття постала потреба їх воскресіння чи нового народження, побутування уже у творчому часі письменника Старка. Адже в автобіографічному творі описано не таке життя, яким воно було, а таке, яким його згадає той, хто його прожив. Для письменника, зануреного у спогади, головну роль відіграє “плетіння його пригадування” (Г. Беньямін). Таким способом брата, який знайде Ульфа уже задубілим, мучитимуть докори совісті за те, що покинув його з новими друзями. Страх спонукає навіть просити вибачення. Ульф лише застогне: “тепер надто пізно...”. Таємницю розкрито – і Ульфові стає весело, хоча десь глибоко в думках не перестає вібрувати: “Стривайте, ви ще побачите!” [8, 12]. Від своїх думок Ульфові стало затишно. У печері він уже споглядає купи золота, діаманти та розфарбованих порцелянових птахів. Окреслюючи простір печери, письменник приділяє увагу уявній акустичній деталі: “У повітрі звучала

страшенно приємна музика. Калле Юларбо грав “Як гомонить потік в Авесті” [8, 12]. Музична творчість, як пишуть сучасні дослідники, постає містким “образно-емоційним компонентом” “емоційної культури” обдарованої дитини. Краса сприймається нею як нерозривна цілісність, яка має різномірні елементи. Горизонтом естетизованої уяви Ульфа є “сйиво” (і не тільки в аналізованому оповіданні, а загалом у всіх його творах про дитинство). Сйиво – синонім лексеми “сонце”. Зауважимо, що Ульф любить відкритий простір. Його уподобання дисонують з уподобаннями Сікстена (оповідання “Сікстен”). Сікстеніві “байдужки до сонця”. Відколи мама покинула їх з батьком, то Сікстен полубив закритий простір, наприклад, ванну кімнату, у якій “можна побути в спокої” [7, 23]. Зір Ульфа завжди спрямований до сонця. Так, від голови якоїсь тітки, що стояла біля печерної шпарини, струменіло “сйиво”. Ще мить – і між двома купами золота виткнувся чийсь носик, потім показався сердельтер’ер. В уяві зазеленіла широка лука. Собака нетерпляче лизнув його руку й Ульф уткнувся у його кудлату шерсть. Вдома хлопець також не хотів покидати свій уявний світ. У творах різних часів печера є простором, причетним до існування у ньому таємних підземних сил. У таких обставинах реальність дитину не задовільняє, тому активізується уява. До реальності належала дрібненька комашка-довгоніжка. Але ця реальність аж ніяк не могла задовольняти Ульфа.

У цьому просторі самотності оживало фантазування. До цього фантазування сина (про побачене у печері він розказав батькам) тато поставився досить серйозно і тривожно. Бо ж Ульф повинен був вчитися “розпізнавати правду” серед різних речей. Його “сон-серед-білого-дня-мрії” (З. Фройд) дуже стурбував батька. Схвильованість Ульфа нібито побаченим у печері насторожувала – це була якась “плутанина”. Вслухаючись у логіку батькового мовлення, Ульф миттєво зосередив увагу на цьому слові. Воно такою мірою зацікавило його, що він тут же уявив собі яскраву картину конкретної “жахливої плутанини”. Уява активізувалася і знову вибудувала певні образи, які сформували цілісний і дуже виразний конструкт плутанини. Цілеспрямований Ульф намагався відокремити її від правди. Конструкт був таким смішним, що Ульф подумки засміявся. Після цього поставив батькові головне питання філософії: “...Що таке правда?” [8, 17]. Вже на перших сторінках оповідання простежується вольовий імператив Ульфа. Його уява творить образи не самі по собі, а пов’язані із цілеспрямованими дієвими зусиллями. Цього разу Ульф планує спрямувати ці вольові зусилля на з’ясування стосунків із братом.

Незмінне зацікавлення проблемами космосу, таємницями Всесвіту спричинило його дружбу з

однокласником Генінгом. Ця дружба виявилася короткочасною. Генінг не мав потреби говорити про дівчат. Для Ульфа було дивним те, що Генінг не мав ніяких зацікавлень ними. Йому не подобалися також деякі звички обізнаного в географії та астрономії хлопчика. Тут треба акцентувати на культурі самовираження Ульфа, яке є глибоко “особистісним самовираженням” [6, 107]. Можна констатувати навіть внутрішнє самовираження, адже Ульф толерантно промовчав. Хоча йому не подобалося, що Генінг забагато і безпідставно усміхався або надто часто підтягував штани. Все-таки увагу привернула фраза Генінга про те, що у Всесвіті є планети, складені з антитіл. Зацікавлення викликала інформація, що на таких планетах “все навпаки”. Ця фраза занурила Ульфа у глибоке її осмислення, змусила посилено працювати уяву. Збентежений, він ліг на купу каміння і занурився поглядом у безмежний Всесвіт. Напружене споглядання зірком, уявне кружляння безлічі планет призвело його до граничної втоми, запаморочення, а далі до повного знесилення. Виснажений Ульф навіть заснув у цьому спогляданні Всесвіту. Він поринув в алогічний світ, який повністю виходив за межі дійсності. Далі межі реальних картин стираються, гіперболізовані уявні картини відходять далеко поза реальність. Міркування Генінга про планети обростає в уяві Ульфа сюжетними фрагментами. Вони творять абсолютно нову фантастичну химерну дійсність.

Фантазування Ульфа дедалі інтенсифікується. На маленькій планеті Ульф із дівчинкою стрибали, наче мильні бульбашки. Навіть прокинувшись, Ульф не виходив за межі оніричного простору. Він продовжує споглядати картини, які ожили в уяві після прочитаного у книжках. Хлопчик прокинувся від загадкового гуркоту. Далі уява (підкреслимо – уже не сонна) малює неприродне світло: з’являється загадковий корабель з іншої планети, з дверей раптом виходить лисий інопланетянин. Невдовзі цей корабель помчав у населену інопланетянами небесну темінь. Від напруженого споглядання побаченого Ульф знепритомнів. На чужій планеті він зустрів маму й тата, які вели себе “в усьому навпаки”. Замість пити каву, вони випльовували її у свої горнятка; тато називав себе мамою, а мама – татом. Ульфа здивувала трава червоного кольору. Чорні чайки літали у білому небі з синіми хмарами. Час тут плинув назад. На важливе для Ульфа питання про собаку мама відповіла, що він, тобто Ульф, мав білого собаку, ще до того, як мама з татом народилися на світ. Ульф опритомнів уже вдома у своєму ліжку, біля якого поруч з батьками стояв лисий інопланетянин (він хотів переконатися, що Ульф насправді уже вдома, і ним опікуються батьки). Навіть тепер він ще продовжував перебувати на планеті “мовби навпаки”. Батьки були

вкрай схвильовані здоров'ям Ульфа, адже до тата він звернувся “мамо”. Лежачи у ліжку, Ульф із цікавістю уже розглядав великого собаку, якого заведе, коли постаріє.

Дослідники акцентують на важливості такої риси творчої уяви, як її прагнення до втілення, до реалізації. Саме така уява і є, за Л. Виготським, справжньою основою і рушійним началом творчості. Під таким кутом зору зацікавлює епізод: червоне від вечірнього сонця небо викликало у нього бажання ще не відомих пригод. Ульф, на власний подив, вирішив негайно же покинути Стурб'ю. Він миттю побачив за вікном автомобіля світлове мерехтіння конкретизованих в його уяві просторів: Седертельє, Нінесгамн, Брідлігтон.

Ульф завжди був готовим до ризику. Це підтверджують його мандри, з яких він не мав наміру повертатися. Під час першої мандрівки робив написи, які поставали у його дитячій свідомості як нові техніки фіксації. Знаємо, що Ульф покинув домівку і вирішив ніколи до неї не повертатись. Все-таки в Ельвше він зателефонував мамі. Після розмови його пройняло дивне відчуття гіркоти, що більше ніколи не почує її лагідного голосу. Ульф вийняв з пеналу ручку і написав великими літерами на стінці телефонної будки: “Тут я говорив із мамою 27 вересня 1957”. Після блукання вулицями Седертельє на шорсткій стіні сходового майданчика він написав: “Тут я молився Богові 28 вересня 1957”. Дорогою до Нінесгамна зупинився на мосту і дивився у синю воду. Ноги стояли уже з самого краю сирих дощок. Крізь їх шпарини він споглядав воду і витирав сльози картою сорочкою. Тоді і написав на дерев'яних мостинах: “Тут я мало не стрибнув у воду 29 вересня 1957”. Всі ці записування є фактично самокарбуванням травматичного досвіду обдарованої дитини.

Запахова чутливість є наскрізною і досить часто повторюваною рисою всієї автобіографічної творчості Старка. Цю чутливість можна вважати ключем до пригадування інформації про головні події дитинства. Наприклад: навіть коли знепритомнів, то, лежачи на землі, не бачив нічого, лише відчував “дужі руки і запах тютюну і поту”. Гостре відчуття запаху кіс дівчинки і “давно вигаслої цигари” та ще й на фоні червоного від вечірнього сонця неба спонукало Ульфа до надто радикального рішення: “Геть зі Стурб'ю...”. Навіть у найкритичніший момент повного відчаю він дивився на синю воду і відчував, що вона “пахне водоростями”. Під час написання твору про собаку Ульф чув, як “у нього смерділо з рота”. Активне репродукування запахів вражень І. Франко вважав сферою найталановитіших особистостей. Він акцентував, що в примітивній творчості “меншу роль відіграє запах”. Не зайве нагадати, що у повісті У. Старка “Маленька книжка про любов” флакончик із парфумами стає

центральною образом з естетизованим змістовим наповненням. Запаховий слід в оповіданні можна прочитувати як знак обдарованості і сигнал на шляху до творчості.

Центральним пунктом уяви Ульфа постає батьківський дім. Це простір первісного духовного начала. В оповіданні це живий простір, який визначає у дитинстві чи не всі напрями його фантазування. Завдання майже кожного автора автобіографічного твору, який пише про дім, полягає в тому, “щоб віднайти свій початок, щоб усвідомитися у певній якнайдалій точці відліку і розповісти її...” [9, 179]. Як споруда для проживання, дім в оповіданні не деталізований. (Унікальний розгорнутий опис родинного дому маємо у творі Старка “Диваки і зануди”. У ньому образно фіксується неповторність батьківського дому ще від часів дідусевого дідуся). Дім як духовний простір часу дитинства становить основу сюжетної дії оповідання, яка підпорядкована визначальному мотиву – формування обдарованості і її трансформування у майбутній письменницький талант. Батьківський дім як споруда поступово переростає у духовний образ дому, який готував Ульфа, щоб з нього “колись щось вийшло” [8, 96]. Звідси він піде у білий світ. Але найперше дім – це батько, авторитет для Ульфа, фонд любові і знання. Він учив його розпізнавати різні речі, “найперше правду” серед життєвої “плутанини”. Батьківські обов'язки підпорядковані майбутньому Ульфа – щоб він став “кимось”. Повага до “вартісної” літератури, а іноді надмірна турботливість визначали характер стосунків із сином. Його поведінку батько далеко не завжди міг збагнути. Відтворенню їх взаємин сприяють майстерні деталі. Промовистим є епізод, коли завжди охайний батько виніс його з печери і витер своєю червоною краваткою пісок з обличчя. Коли Ульф повернувся із мандрів додому, то батько заходився змащувати йому ноги кремом до рук. Коли він заставав Ульфа за читанням, то його охоплював благоговійний настрій. Після першої мандрівки у пошуках запаморочливої свободи батько мучився у пошуках відповіді на запитання: чому він це “утнув”?

Мама плакала, коли син взявся записувати у блокнот вірші на зразок поетичних форм Г. Лорки (їй видавалось, що із ним мусить попрацювати психолог). Коли Ульф зачитувався Камю, то мама дивилася на нього занепокоєним поглядом. Пізніше автор оповідання занурюватиметься у внутрішній світ матері, щоб збагнути його до глибин: “Їй понад усе хотілося, щоб я все ще був малий, опецькуватий, слухняний, гарненький і весь час сміявся. Але цьому вже не було вороття” [8, 98].

Ульфові дедалі частіше хотілося “перевершити всіх” [8, 80]. Використовуючи найскладніші слова, Ульф змагався з ровесниками у написанні творів.

Надворі була весна, а він писав “Спомин про літо”, наповнюючи його фантастичними фразами про пронизливий плач дрібних чаєнят, “про сонце, схоже на лису голову” [8, 83]. Імператив Ульфа – перевершити всіх – найперше торкався завдань з літератури. Він одержав перемогу у написанні твору про собаку. Це ще вивищило його уяву – побачив себе “на вершині, достоту як людину, що здобула перемогу над нобелівським лауреатом” [8, 88].

У текстах творів Старка про дитинство мотив про собаку є повторюваним. Вагоме ідейне навантаження цей мотив несе у романі “Диваки і зануди”. В оповіданні “Тоді я був просто Ульф” уява персонажа про собаку (він про нього незмінно мріяв) має традиційні композиційні складові літературного твору. Наприклад: сусіди переїхали до нового помешкання і залишили собаку напризволяще. Спочатку Ульф його не любить, бо собака старий, сердито на нього гарчить, у нього смердить з рота, сліпий на одне око. Страждання собаки (лежав біля роля і журився), батькове милосердя (пропозиції допомогти собаці у стражданні) спричиняють прихильність Ульфа і дружбу з ним. Сюжетні події у процесі написання твору трансформуються із сфери уяви у реальну дійсність. Ульф реально відчував запах смердючого “писка”, його лагідне тицання у своє вухо. Уявний епізод, коли собака з’їв сніданок людей, що влаштували пікнік, настільки розвеселив Ульфа, що він тихо розсміявся на уроці. В останньому епізоді твору собака помирає, й Ульф обіймає його скуйовджену голову. Він настільки пройнявся передсмертними муками чотириноного друга, що сидів на уроці з невидощим зором, а сльози залишали на папері мокру пляму. Через тиждень вчитель відзначив цей твір як найкращий і попросив прочитати його у класі вслух. Ульф вдруге повірив у плід своєї уяви як у реальність. Він розплакався, коли читав, як собака помирав у його обіймах. Епізоди з інших творів Старка ілюструють вразливу і одночасно бурхливу уяву його автобіографічних персонажів.

Урок малювання в оповіданні яскраво ілюструє “час випадку” [4, 12] у дитинстві обдарованого хлопця. На настроєвий стан дев’ятирічного Ульфа мала вплив молоденька вчителька. Русяві кучері, яскрава блузка, червоні сандалі і загалом її щасливий вигляд – все це викликало захоплення, підсилювало позитивно-емоційну напругу. Тому урок малювання (вчителька запропонувала малювати корів) був для нього приємним заняттям. Оглянувши альбоми дітей, вона одразу звернула увагу на незвичайність Ульфового малюнка. На відміну від білих, рудих, чорних в білих латках корів на малюнках однокласників, Ульфо́ва корова була блакитною. Це викликало радісну реакцію вчительки: “Це модерна корова” [8, 23]. Ульф сором’язливо сприйняв похвалу, оскільки голубий колір корови

був цілком випадковим (хлопчик загубив руду пастельку). Важливішою для Ульфа на його малюнку була інша деталь, якої не помітила вчителька. Це – намальоване над коро́вою “сонце, схоже на золотий душ” [8, 22]. Згодом вчителька, згадавши про Пікассо, принесла у клас книжку білорусько-французького художника Шагала із зображеннями різнокольорових корів. Вона говорила про ці зображення як про “мистецькі твори, в яких висловлено щось важливіше за буденні та банальні почуття. Вони передають стан нашої душі. Достоту, як Ульфо́ва корова” [8, 25]. Заохочування вчительки “дати волю” уяві мало свої результати – Ульф старався з усіх сил. У його альбомі з’явилися корови найнеймовірніших кольорів, жовті кози, бузкові коні, ядучо-зелені поросята. Вчителька дедалі активніше заохочувала Ульфа до модерного малювання. Одноного разу вона висловила, що майже впевнена у тому, що у нього “вона є”. На здивоване запитання “що є?”, вчителька відповіла: “Іскра Божа... Ти маєш вроджену самовіддану душу митця” [8, 26].

В уяві Ульфа все частіше поставав білий світ. Для нього він був “простором повного блаженства” (Г. Башляр). Мету від’їзду у білий світ Ульф окреслював радикально і досить чітко: пережити шалене кохання, палити цигарки, читати незбагненні книжки. Час його виходу у білий світ не був звичайним. Важливим було, що “тоді”, у цей рік, коли він прямуватиме “туди”, американці запустили у двох маленьких капсулах на висоту чотириста вісімдесят кілометрів “двох бідолашних мавп”. Відомий шведський боксер Інґемар Юґансон аж сім разів переміг американського боксера Флойда Патерсона. Ульф не сумнівався у реальності власної уяви-мрії про білий світ та в силі своїх зусиль, що у ньому якнайшвидше побувати.

Висновки. Широка тема формування обдарованої (творчої) дитини є сьогодні однією із найактуальніших у якнайширшому педагогічному дискурсі. Вона включає цілий ряд цілком самостійних наукових проблем: можливості чи способи виявлення обдарованості; раннє формування цілком особистісних творчих інтересів; труднощі батьків і вчителів у зв’язку з емоційною напругою та підвищеною інтелектуальною активністю сучасної обдарованої дитини; потреба нестандартних взаємин вчителя з обдарованою дитиною, особливо у перші роки навчання. До названих тут проблем апелюємо не випадково – вони більшою чи меншою мірою по-мистецьки втілюються і образно вирішуються в автобіографічному творі У. Старка “Тоді я був просто Ульф”.

В оповіданні зображено самопредставлення індивідуального дитячого досвіду, художнє конструювання уяви, джерела та першопочатки зародження таланту в дошкільні та перші шкільні роки Ульфа. Особистісною рисою активної уяви персонажа є

його миттєва реакція на слово. На основі зацікавлюючого слова (“плутанина”, “усе навпаки”, “анти-тіла”) автобіографічний персонаж конструє абсолютно нову і дивовижну реальність. У творі проілюстровано космізм уяви/фантазування Ульфа.

Дитинство Ульфа поінтерпретоване в оповіданні особливою цінністю: воно формувало його як майбутнього письменника, утверджувало його вольове творче начало, визначало наскрізні лінії творчого обдарування. Мандрівки Ульфа – це художнє штрихування часопросторових прямувань у літературну творчість, які уявно чи реально пов’язані із нею. Кожне із прямувань репрезентує зовнішній і внутрішній світ обдарованої дитини, високу напругу її уяви. В уявних просторах увиразнюється його внутрішня свобода як ядро творчого “я”. Батьківський дім як духовний часопростір визначає напрям обдарування, вольовий імператив, майбутні мотиви творчості. Пам’ять письменника про доленосні події під час мандрівок підтримується за допомогою насамперед таких духовних знаків, як Біблія та книжка “Вірші й думки”. Метафори пеналу, збірка Г. Лорки “Поет у Нью-Йорку”, а також блокнот постають елементами моделей майбутньої письменницької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волощук І.С., Шуленок О.С. Інтелект : поки що припущень більше, ніж конкретних відповідей. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 4 (91). С. 28–32.
2. Демчук В. Критерії та рівні розвитку емоційної культури підлітків у процесі музично-творчої діяльності. *Молодь і ринок*. 2025. № 2 (234). С. 165–166.
3. Докучаєва В.В. Міждисциплінарність як ознака якісних змін у галузі освіти. *Наук. записки Міжнар. гуманітарн. університету*. Одеса : Видав. дім “Гельветика”, 2022. Вип. 37. С. 112–115.
4. Копистянська Н. Час і простір у мистецтві слова. Львів : ПАІС, 2012. 344 с.
5. Молнар Т.І. Організація роботи з інтелектуально обдарованими учнями в практиці початкової школи. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2024. № 1 (92). С. 66–70.
6. Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку : колект. монографія / за заг. ред. О. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 287 с.
7. Старк У. Сікстен. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 96 с.
8. Старк У. Тоді я був просто Ульф. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 128 с.
9. Старовоїт І. Автобіографія дитинства. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Вип. 33. Теорія

літератури та порівняльне літературознавство. Ч. 1. Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2004. С. 178–185.

10. Фройд З. Поет і фантазування. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів : Літопис, 2002. С. 109–116.

11. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навч.-метод. посіб. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. 300 с.

REFERENCES

1. Voloshchuk, I.S. & Shulenok, O.S. (2023). Intellect: poky shcho prypushchen bilshе, nizh konkretnykh vidpovidei [Intellect: so far, more assumptions than concrete answers]. *Education and development of a gifted personality*, No. 4 (91), pp. 28–32 [in Ukrainian].
2. Demchuk, V. (2025). Kryterii ta rivni rozvytku emotsiinoi kultury pidlitkiv u protsesi muzychno-tvorchoi diialnosti [Criteria and levels of adolescents' emotional culture development in musical-creative activity]. *Youth & market*, No. 2 (234), pp. 165–166. [in Ukrainian].
3. Dokuchaieva, V.V. (2022). Mizhdystyplinarnist yak oznaka yakisnykh zmin u haluzi osvity [Interdisciplinarity as a feature of qualitative changes in the field of education]. *Scientific notes of the International humanities university*, No. 37. Odesa, pp. 112–115. [in Ukrainian].
4. Kopystianska, N. (2012). Chas i prostir u mystetstvi slova [Time and space in the art of the word]. Lviv, 344 p. [in Ukrainian].
5. Molnar, T.I. (2024). Orhanizatsiia roboty z intelektualno obdarovanymy uchniamy v praktytsi pochatkovoi shkoly [Organization of work with intellectually gifted students in primary school practice]. *Education and development of a gifted personality*, No. 1 (92), pp. 66–70. [in Ukrainian].
6. Kononko, O. (Ed.) (2020). Sotsialno-moralnyi rozvytok i vykhovannia dytyny doshkilnoho viku: kolektyvna monohrafiia [Social and moral development and upbringing of a preschool child: collective monograph]. Nizhyn, 287 p. [in Ukrainian].
7. Stark, U. (2019). Sixten [Sixten]. Lviv, 96 p. [in Ukrainian].
8. Stark, U. (2017). Todi ya buv prosto Ulf [Then I Was Just Ulf]. Lviv, 128 p. [in Ukrainian].
9. Starovoyt, I. (2004). Avtobiografiia dytynstva [Autobiography of childhood]. *Lviv university bulletin. Philological series. Literary theory and comparative literary studies*, No. 33 (1). Lviv, pp. 178–185. [in Ukrainian].
10. Freud, S. (2002). Poet i fantazuvannia [The poet and fantasy]. In M. Zubrytska (Ed.), *Anthology of world literary and critical thought of the 20th century*. (pp. 109–116). Lviv, pp. 109–116. [in Ukrainian].
11. Yankovych, O. & Kuzma, I. (2025). Osvitni tekhnolohii u pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk [Educational technologies in primary school: teaching manual]. Ternopil, 300 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.11.2025

“Більше думай, а тоді вирішуй. Спіши повільно!”

Тригорій Сковорода
український філософ, поет, педагог